

ZNANSTVENI SKUP U OKVIRU PROSLAVE 300. OBLJETNICE OBNOVLJENOG CRKVENOG ŽIVOTA MEĐU VJERNICIMA HRVATIMA U BAČKOJ

Subotička je biskupija 17. kolovoza 1986. svečanom misom zahvalnicom proslavila 300. obljetnicu crkvenog djelovanja i života u novim društveno-političkim okolnostima među Hrvatima nakon oslobođenja Bačke od turske vlasti i poslije doseljenja veće skupine hrvatskog življa iz Bosne i Hercegovine, naime Bunjevaca i Šokaca. U okviru te jubilejske proslave organizirali su hrvatski svećenici te biskupije simpozij pod nazivom *Crkva dvori svoj narod*, koristeći kao nadahnuće i vodič u izboru sadržaja ovu programatsku izjavu svećenika i kulturnog radnika Paje Kujundžića. Trodnevni znanstveni skup održan je od 12. do 14. kolovoza 1986. u Subotici. Rad simpozija organizatori su razdijelili označivši opće teme svakog radnog dana: prvi dan govorilo se o zbivanjima koja ukazuju na kojim je „raskršćima povijesti” bila ta mjesna Crkva kroz tri stoljeća; drugi dan osvijetlio je „pisanu riječ” bačkih Hrvata, a treći dan bio je posvećen preostalim vidovima bunjevačke „duhovne baštine”.

Nakon uvodne riječi predsjednika Organizacijskog odbora *Lazara Ivana Krmpotića*, održao je *Atanazije Matanić*, profesor franjevačkog sveučilišta u Rimu „Antonianum”, predavanje *Opće crkvene prilike u drugoj polovici 17. st. u našim krajevima*. Ukazao je na prijelomni događaj vojne i političke povijesti ovog dijela Evrope potkraj 17. stoljeća, kad je 12. rujna 1683. pod Bečom poražena turska vojska i nakon toga prisiljena na napuštanje Madžarske, Bačke, Srijema i Slavonije kao i drugih evropskih krajeva tijekom oslobodilačkog Bečkog rata (1683–1699). Mir u Srijemskim Karlovcima 1699. označio je svršetak rata i početak novog razdoblja u životu i djelovanju Katoličke Crkve u Bačkoj: ponovno je uspostavljena vlast bačko-kaločkog nadbiskupa, koji nastoji organizirati život svoje mjesne Crkve u skladu s općim strukturama crkvenog djelovanja u okvirima Habsburške monarhije.

Andrija Nikić, arhivist i bibliotekar Hercegovačke franjevačke provincije iz Mostara, govorio je u predavanju *Specifičnost crkvenih prilika u Hercegovini tokom 17. stoljeća* o društvenim i vjerskim prilikama u kojima su živjeli katolici u Hercegovini. Posebno je upozorio na razloge iseljavanja hrvatskog stanovništva s tog područja koje se odvijalo u više etapa, a ne u jednom mahu (1606, 1643, 1645–1669, 1692, 1694. i 1697), i to u pravcu Dalmacije kao i u pravcu Prekosavlja.

O ulozi franjevaca u sjeveroistočnoj Bosni u 17. stoljeću izvijestio je *Zvonimir Baotić*, profesor Visoke bogoslovne škole vrhbosanske nadbiskupije u Sarajevu. Govorio je o životu katolika na tom području, zatim o brojnim franjevačkim samostanima na istom području i djelovanju franjevaca u tim krajevima. Iseljavanje katolika u Prekosavlje povezao je s djelovanjem bosanskog biskupa fra Nikole Ogramića (+ 1701) u to vrijeme, osobito u razdoblju Bečkog rata.

Franjo Emanuel Hoško, naslovni docent Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, ocrtao je *crkvene prilike u Bačkoj poslije oslobođenja od Turaka*. One su obilježene s jedne strane prisutnošću hijerarha koji se oslanja na autoritet monarha i ekonomsku i

društvenu moć mjesne Crkve, a s druge strane te prilike obilježuju svojim pastoralnim djelovanjem franjevci provincije Bosne Srebrene kao i provincije Presvetog Otkupitelja. Nosioći hijerarhije ispočetka se služe pastoralnim uslugama franjevacu, a u trećem desetljeću 18. stoljeća počinju razbijati pastoralnu strukturu koju su franjevci izgradili vezujući župe uz svoje samostane u Baču, Somboru, Baji i Subotici. Kad je hijerarhija oduzela franjevcima svu župsku pastvu, prestala je time i povezanost te mjesne Crkve s crkvenim nadležstvima u Hrvatskoj i prekinuti su kulturni tokovi koji su iz Hrvatske dopirali do Bačke. Promjene su počele od sredine 18. stoljeća u prilog mađarizacije hrvatske etničke skupine u Bačkoj, kojoj se tek jedno stoljeće kasnije suprotstavio biskup Ivan Antunović sa svojim suradnicima.

Stjepan Beretić, župnik katedralne župe u Subotici, naslovio je svoje predavanje *Osnivanje i preuzimanje župa od biskupijskog klera*. Pošto je prikazao djelovanje franjevacu u župskoj pastvi u središtima današnje subotičke biskupije Baču, Subotici i Somboru, iznio je kronologiju zbivanja oko preuzimanja tih župa sa strane svjetovnog klera od franjevacu. U predavanju, bogatom po mnoštvu podataka, moglo se naslutiti da su uz samostane koji su vodili župe u tri spomenuta grada bila oblikovana osobita pastoralna područja u kojima su također franjevci obavljali župsku pastvu, tako da je sredinom prve polovice 18. stoljeća četiri petine svih župa bačko-kaločke nadbiskupije bilo povjereno pastoralnoj brizi franjevacu; istodobno to su bile sve župe u kojima je glavinu stanovništva predstavljalo hrvatsko žiteljstvo.

Organizacijski odbor znanstvenog skupa pobrinuo se je da budu pripravljeni referati *O bunjevačko-šokačkoj književnosti do 1918. godine* i *Duhovna lirika u hrvatskoj književnosti u Bačkoj*. U prvom referatu pregledno je zacrtan razvoj književnog stvaralaštva u Bačkoj i među Hrvatima u ugarskom Podunavlju od vremena stvaralaštva u duhu katoličke obnove nakon Tridentskog sabora pa do književnosti moderne. Prikaz je vodio računa o povezanosti književnog djelovanja među bačkim Hrvatima s razvojem književnih radnji općenito kod Hrvata u pojedinoj epohi od kraja 17. stoljeća do prvih desetljeća našeg stoljeća. Drugi se referat usredotočio na prosudbu pjesništva novijeg vremena književnikâ iz Bačke, i to napose Alekse Kokića i Ante Jakšića, ne zaneamarujući ni druge pjesnike ovog stoljeća.

Andrija Anišić, najmlađi hrvatski svećenik subotičke biskupije, vrlo je informativno govorio o *izdavačko-publicističkoj djelatnosti Crkve među Hrvatima u Bačkoj* prateći tu djelatnost od 1870. godine, kad su počele izlaziti „Bunjevačko-šokačke novine” biskupa Antunovića, do 1978. godine, kad se je pojavio list „Bačko klasje”.

Djelovanje biskupa Ivana Antunovića (1815–1888) prikazao je *Ivica Prčić*, župnik u Bačkom Monoštoru. Pošto je ukratko opisao njegov život i crkveno djelovanje zbog kojeg je 1876. postao generalni vikar i pomoćni biskup kardinalu Haynaldu, Prčić je nastojao razotkriti Antunovićeva shvaćanja koja su ga nadahnjivala u njegovu kulturnom i preporoditeljskom djelovanju. Svakako je uloga biskupa Antunovića bila od presudnog značenja u povijesti bačkih Hrvata jer je bio uspješan graditelj svijesti o njihovu nacionalnom identitetu, i to pomoću privrženosti vjeri i Katoličkoj Crkvi te putem prihvaćanja svih kulturnih tekovina vremena, opće prosvjete napose.

Mato Miloš, karmelićanin iz Sombora, pokušao je odrediti *glavne oznake duhovnosti bunjevačko-šokačkih vjernika u Bačkoj*. Svojim je istraživanjem utvrdio da je ta duhovnost u svojim osnovama „pučka s izrazitim nabojem franjevačke duhovnosti”. Te su oznake vidljive tijekom povijesti sve do potkraj 19. stoljeća, kad preporodno djelovanje biskupa Antunovića i njegovih sljedbenika iz redova svjetovnog svećenstva unosi značajke romantičko-tradicionalne katoličke duhovnosti koja tada općenito vlada u Katoličkoj Crkvi.

Marko Vukov, župnik u Svetozaru Miletiću, u predavanju *Psihološki profil vjernika Bunjevaca salašara u Bačkoj* iznio je zanimljiva zapažanja po kriterijima pastoralne psihologije i tako učinio pionirske korake da ih mogu slijediti drugi koji se trude oko pastoralne psihologije u domaćoj Crkvi. Temeljne vrijednosti za Bunjevce su zemlja i Crkva. Stoga su nezainteresirani za ideološka previranja i politička mišljenja. Društvene promjene potkraj 19. stoljeća izazvale su veće vezivanje Bunjevaca uz salaše i prisilile na trajno bavljenje poljoprivredom; tako su salašari zapravo „bivši građani”. S tom promjenom se istodobno dogodio raspad obiteljskih zadruga, što je sve utjecalo na lik salašara, ali ga nije bitno izmijenilo do ponovnog vraćanja u urbani ambijent u posljednjim desetljećima, kad više tradicija ne odolijeva zakonima zbivanja u novom ambijentu.

Profesor Srednje vjerske škole u Zagrebu *Marijan Steiner* govorio je o *crkvenoj glazbi Hrvata u Bačkoj* istaknuvši da je Đuro Arnold (+1848) začetnik glazbene kulture u Subotici i autor prve crkvene pjesmarice u Bačkoj „Pismenik”. Sredinom ovog stoljeća djeluju Josip Andrić (+1967) i Albe Vidaković (+1963), skladatelji i muzikolozi, a biskup Lajčo Budanović (+1958) u svom je molitveniku „Slava Božja” 365 stranica pridržao za crkvene pjesme i tako proširio crkveno pjevanje u najšire slojeve naroda.

Andrija Kopilović, župnik u Aleksandrovu, predstavio je niz likovnih stvaralaca iz redova bačkih Hrvata brižno pribilježivši djela likovnog stvaralaštva u referatu *Sakralna umjetnost među Hrvatima u Bačkoj*. *Ivan Lazar Krmpotić* želio je prikazati *Socijalno-karitativnu djelatnost Crkve među Hrvatima u Bačkoj*, ali nije dostajalo vremena da sudionicima skupa pročita svoj izvještaj. *Ante Gabrić*, župnik u Tavankutu, prikazao je dio folkloru vezanog uz vjerski život i crkvene blagdane kod bačkih Hrvata u izlaganju

Običaji bačkih Hrvata uz crkvene blagdane.

Premda ovaj simpozij nije imao većih znanstvenih pretenzija, on ipak vrlo uspješno razjašnjuje pojedina poglavlja crkvene prošlosti bačkih Hrvata, a osobito znalački osvjetljuje vjerom nadahnuto kulturno djelovanje te ostala područja crkvenog djelovanja među Hrvatima subotičke mjesne Crkve. Treba naglasiti da se druge naše biskupije nisu usudile na ovako cjelovito prosuđivanje vlastite prošlosti, a još manje svog djelovanja u sadašnjosti. Ovaj subotički znanstveni skup prigodom proslave 300. obljetnice crkvenog djelovanja i vjerničkog života bačkih Hrvata nakon oslobođenja Bačke od turske vlasti stoga je osobit izazov ostalim mjesnim Crkvama među Hrvatima da povijesne jubileje iskoriste za što sveobuhvatniju prosudbu svog djelovanja u sadašnjosti, a ne samo u prošlosti. Budu li jednom objavljeni izloženi referati ovog skupa, moći će poslužiti i potrebnim preinakama u dosadašnjim ocjenama negdašnjih društvenih i crkvenih

zbivanja u Bačkoj, premda će za cjelovitu povijest Crkve koju sada predstavlja subotička biskupija biti neophodno provesti slična istraživanja i kod ostalih etničkih skupina vjernika te biskupije, napose kod Mađara u Bačkoj.

Franjo Emanuel HOŠKO